

En retssag i 1811

af Herdis Fisker

Selv om Danske Lov (1683) afskaffede mandens ret til et tugte hustruen »med kæp eller vaand«, så var kvindens retsstilling indtil 1857 sådan, at hun principielt var umyndig hele livet igennem. Var kvinden ugift, vedblev faderen at bestyre hendes værdier, og når han døde, fik hun beskikket en værge. Hvis hun giftede sig, overtog manden faderens rolle.

I 1857 blev den ugifte kvinde ligestillet med manden. Hun blev ligesom manden fuldmyndig ved 25-års alderen, fik fri adgang til erhvervsvirksomhed og fik lige arveret med mænd. Den gifte kvindes umyndighed blev først lempet i 1880, da hun fik råderet over de midler, hun skaffede sig ved selverhverv.

Kvindens umyndighed betød imidlertid ikke, at hun var uden retssikkerhed. Det vidner følgende sag om, hvor en husbond i 1811 forsøgte at få sin husholder tilbage ved rettens hjælp.

Selv om der ikke var noget, der hed arbejdsretten før i tiden, så kunne konflikter mellem arbejdsgivere og arbejdstagere alligevel have i retten, som det skete ved politiretten i Thisted i 1811. En gårdmand fra Lild beskyldte her sin husholder for at have forladt pladsen i utide.

Den anklagede pige hed Johanne Jensdatter og var fra Tovsig i Østerild sogn. Slår vi op i folketællingen, er det en overkommelig sag at finde hende. I de første mange folketællinger (1787, 1801, 1834 f.f.) var der nemlig kun tre gårde i Tovsig. Det er først ved folketællingen i 1890, at der også optræder en plantørbolig og et enkelt hus.

Ved folketællingen i 1801 boede Johanne Jensdatter hjemme hos sine forældre, Jens Eskildsen og Maren Nielsdatter. Med sine 21 år var hun den ældste af børnene, der desuden bestod af en yngre søster og tre yngre brødre.

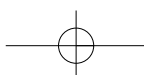
Anklagen

Sagen mod Johanne Jensdatter blev behandlet på et retsmøde d. 9. juli 1811 i Thisted,

hvor dommen faldt fire dage senere. Politiretten var nedsat i Hillerslev-Hundborg Herreders tingstue under forsæde af herredsfoged Christian Brøndlund. Som vitterlighedsvidner var Rasmus Skræder og Peder Holm til stede. Tingstuen befandt sig i det kun otte år gamle rådhus, der lå ud for det nuværende Rådhusstræde.

Retsmødet var indvarslet allerede den 6. juni 1811, da Bolle Henrichsen af Nørklit eller »Kieret« i Lild sogn havde indgivet klage over, at Johanne Jensdatter »2de Gange skal være bortløbet af hendes Tieneste hos ham«. Ifølge retsprotokollen påstod Bolle Henrichsen, at retten måtte pålægge Johanne Jensdatter igen at indfinde sig i hans tjeneste, selv om »indbemeldte Pige ikke egentlig var tilfæstet hans Tieneste med nogen bestemt Løn«. Om ansættelsesforholdet havde Bolle Henrichsen givet følgende forklaring:

»Ved sidste Mortensdags Tider tilbød Pigen sig selv at begive sig i hans Tieneste, hun indfandt sig og hvorpaa han og strax gav hende et Sølv Hovedvandsæg, nu at beregne til Værdi 30 Bankosedler, ligesaa kiøbte hun en Kyse, som han betalte for hende med 10 Rd, for hende

Det gamle rådhus på Store Torv, hvor retssagen foregik. Rådhuset blev bygget i 1803. Maleri Thisted Museum.

indløste hos Farveren noget Tøj, hvorfor han betalte 4 Rd, til hende købte en Hue og derfor betalte 2 Rd, alt foranstaaende var hende skiænket og givet, uden at han enten havde ventet Godtgjørelse eller nogen Tieneste, men dog havde han forventet, at hun desvilligere ville have været hos ham og noget længere bestyret Huusholdningen«.

Ifølge eget udsagn havde Bolle Henriksen desuden overladt Johanne to tørklæder og syv alen tøj til et skørt.

Men i det mindste tørklæderne var vel at mærke kun til at bruge så længe, hun var hos ham.

Forsvaret

Johanne Jensdatter var til stede ved retsmødet den 13. juli sammen med sin far, Jens Eskildsen. Om hendes forklaring hedder det i retsprotokollen:

»Hun erklærede ingensinde at have tilfæstet sig Bolle Henrichsens Tieneste, men vel givet ham Løfte om saa meget hun kunde at være ham behiælpelig ved Huusholdningens Affaire og hvad andet hun ellers kunde forrette i hans Tieneste, men da hans næsten daglige Omgang og Opførelse mod hende forbød hende nu længere at være hos ham, saa var hun nu fuldkom-

men bestemt i ikke igjen at træde i hans Tieneste, og hvad han havde givet hende vilde hun holde sig til at beholde som Gave, uden at hun havde nogen sinde tilforpligtet sig samme at af-tiene på anden Maade end som foran er anmeldt, uagtet de ommeldte 2de Tørklæder vare hende som Gaver overleverede, så vilde hun dog strax tilbagelevere ham samme. Desuden forbeholdt Pigen sig sin lovlige Ret og Tiltale til Bolle Henrichsen for de af ham mod hende, medens hun var hos ham, udøvede Trudslers, Skiælds og Ærerørige Ord.«

Retten gjorde sig umage for at få sagen afgjort ved forlig, men det var forgæves, og sagen fortsatte med vidneførsel.

Johanne Jensdatter førte to ubeslægtede vidner: Peder Kold fra Kæret og Chresten Jacobsen i Hole. De havde begge hørt, at hun ikke var fæstet i Bolle Henrichsens tjeneste, og at hun flyttede fra ham sidste Sct. Olufs markedsdag. Af deres vidneudsagn er det i øvrigt næppe en overfortolkning at slutte, at Bolle Henrichsen må have haft et særdeles hidsigt gemyt.

Begge vidner havde hørt Bolle Henrichsen sige, at han havde foræret Johanne hovedvandsægget. Peder Kold havde hørt på, at han havde givet hende tøjet til skørtet. Hun havde fået det, efter at Bolle Henrichsen havde beskyldt hende for tyveri og hor. Han

havde samtidigt sagt: »Du skal ikke græde og dermed kan du vel give dig tilfreds«. I øvrigt kendte vidnerne ikke noget til den påståede løbsagtighed.

Om natten den omtalte St. Olufs markedsdag havde vidnerne hørt Bolle Henrichsen true Johanne med følgende ord: »at han skulde gjøre hende det værste han kunde«. De hårde ord var en følge af, at hun ikke længere ville blive hos ham.

Chresten Jacobsen havde sammen med tjenestepigen Dorthe Nielsdatter overværet, at Bolle Henrichsen i sin vrede tog en spade og rendte efter Johanne Jensdatter og Dorthe Nielsdatter, som han truede med spaden.

Peder Kold forklarede, at Niels Skolemester og hans kone samt Bolle Henrichsens søn havde fortalt ham, at Johanne Jensdatter kun havde medtaget sine egne klæder og de ting, som tilhørte hende, idet disse ting var indbragt i Niels Skolemesters hus. Begge vidner havde hørt Bolle Henrichsen sige, at Johanne havde tjent ham ærlig og tro.

Vidnet Chresten Jacobsen havde hørt Bolle Henrichsen udtale, at han fortrød, at han ikke havde lemlæstet Johanne på arme eller ben, så han derefter kunne have kørt hende lige til doktoren.

Begge vidner havde endvidere hørt Bolle Henrichsen beskyldte Johanne for med forsæt

indom 3de Julii 1811. Christian Brøndlund
herredsfoged. indom adforn af sin søn. M. L. S.
Kaldet af. indom min gussedigt. Tage
Christian Brøndlund

Ordlyden af de sidste linier i retsprotokollen den 13. juli 1811 med herredsfoged Christian Brøndlunds egenhændige underskrift.

at ville afbrænde hans hus. Han syntes dog at have været beskænket, da han kom med sidstnævnte beskyldning.

Efter oplæsningen af vidneforklaringerne havde Bolle Henrichsen ikke noget at spørge om, og sagen blev optaget til dom.

Dommen

Den 13. juli 1811 blev dommen afsagt i overværelse af de to »tester« Peder Knakkegaard og Peder Holm. Der blev afsagt følgende dom:

»Da husmand Bolle Henrichsen under den til Politi Retten indklagede Sag mod Pigen Johanne Jensdatter har erklæret, hun ikke på nogen vis Tiid eller for nogen bestemt Løn var fæstet i hans Tieneste, så kan hans Påstand om Politi Rettens Assistance at tvinge hende i hans Tieneste igien ikke tages til følge.

Som en beslægtet af ham har hun efter Bolles Overtalelse bestyret hans Huus, og da hun ikke finder sig tient med længere der at forblive, har hun naturligtvis begivet sig derfra til sit Hiem. At han beråber sig på samme store

Foræringer viser barnagtig Taabelighed. Hvem kiender Grunden og Motiverne til disse Foræringer, maaske en Udsoning eller andre skiulte Aarsager, Gaver og Foræringer er ikke Løn, og den som ikke lovmæssig er fæstet paa bestemt Tiid for Kost og vis Løn er ikke Tieneste Tyende, som kan anses efter Forordningen af 25, Marti 1791.

Thi kiendes for Ret:

Pigen Johanne Jensdatter, Thousig, bør for Bolle Henrichsens ubeføjede Tiltale i denne Sag fri at være.

Sagens Omkostninger betaler Bolle Henrichsen efter Sportel Reglementet inden 3de Solemærker efter denne Doms lovlige Forkyndelse under Adfærd efter Loven. Dette til bekræftelse under min Haand og Segl.«

Brøndlund

Herdis Fisker

Født 1933. Pensioneret ekspeditionssekretær i Alm. Brand.